

Johannes Neder

Polityka na rzecz klasy średniej w Niemczech

Streszczenie pracy doktorskiej

Niniejsza dysertacja dotyczy polityki na rzecz wspierania klasy średniej w Niemczech w całościowym kontekście niemieckiej polityki gospodarczej. W roku 2007 istniało w sumie 3.140.509 małych i średnich przedsiębiorstw, które z kolei zatrudniały łącznie 16.790.000 osób zobowiązanych do ubezpieczenia społecznego spośród całkowitej liczby 25.490.000 pracowników w Niemczech. Tym samym małe i średnie przedsiębiorstwa mają udział w niemieckiej gospodarce wynoszący 99,67%. Przy tej liczbie zatrudnionych skupiają one 65,87% wszystkich pracowników w Niemczech. W roku 2007 wypracowany obrót wynosił 1.932.000.000 €.

Na pierwszy rzut oka Republika Federalna Niemiec zdaje się być atrakcyjnym ośrodkiem gospodarczym w Europie Środkowej. Tezę tę wspiera wiele pozytywnych warunków ramowych. Jednak ostatnie lata są naznaczone dużą ilością problemów, z którymi borykają się średnie przedsiębiorstwa niemieckie, które to problemy wywoływane są przez różnorodne czynniki: wysokie płace, kompleksowy system podatkowy, trudne warunki ramowe dla zakładania działalności gospodarczej oraz sukcesji przedsiębiorstwa. Przeszkody biurokratyczne oraz nieelastyczny rynek pracy są tylko jednymi z determinantów, które sprawiają kłopot niemieckim przedsiębiorstwom średniej wielkości.

Instytut Gospodarki przeanalizował znaczenie ośrodka gospodarczego, jakim są Niemcy zgodnie z kryteriami Banku Światowego i w swojej całościowej klasyfikacji umieścił Niemcy na pozycji 24. Rząd federalny już zareagował na wielowarstwowe problemy lub deficyty i podjął decyzję w sprawie inicjatywy klasy średniej. Omawiane założenia mają jednak braki w podstawowej strukturze, a niekiedy ze względu na prowadzone debaty na płaszczyźnie politycznej nie mogły być konkretnie zrealizowane. Wymaga to utworzenia strukturalnej koncepcji dotyczącej polityki wobec klasy średniej.

Potencjalna dysertacja na wstępie ukazuje charakter niemieckiej klasy średniej, jak i jej znaczenie dla Niemiec. Następnie omawia jej struktury i zakresy problemów. Należy uwzględnić przy tym różnorodne sposoby postrzegania klasy średniej przez gospodarkę, politykę i media. W metodycznym sposobie postępowania w dysertacji pojawia się najpierw określenie teorii klasy średniej, aż po definicję klasy średniej, jak i rozgraniczenie polityki dotyczącej klasy średniej w rozumieniu ekonomiki klasy średniej.

Zostało określone jej gospodarcze znaczenie w ekonomicznym kontekście znaczenia jakościowego oraz ilościowego, jak i ogólne warunki ramowe w zakresie regulacji i biurokracji oraz zalety i wady praktyki. Po identyfikacji wskaźników sukcesu średnich przedsiębiorstw nastąpiła ewaluacja prowadzonej polityki wspierającej małe i średnie przedsiębiorstwa w Republice Federalnej Niemiec.

Status quo polityki wspierającej małe i średnie przedsiębiorstwa znajduje się w centralnym punkcie rozważań. Obok śledzenia rozwoju historycznego przeprowadzana jest identyfikacja licznych problemów oraz czynników „wąskiego gardła”. Na wstępie dokonywane jest zaszeregowanie pojęcia klasy średniej w jej ilościowej i jakościowej definicji. Następnie pojawia się teoria polityki wspierającej małe i średnie przedsiębiorstwa w rozumieniu ekonomiki klasy średniej. Kolejny etap to gospodarcze znaczenie klasy średniej, jak i jej warunków ramowych oraz omówienie właściwych warunków ramowych dotyczących małych i średnich przedsiębiorstw. Przy czym znaczenie mają również wskaźniki i charakterystyka przedsiębiorstw o średniej wielkości. Ustawowe ramy dla klasy średniej w rozumieniu ustawy zasadniczej, poczynając od prawa gospodarczego zgodnie z art. 74 ust. 1 nr 11 Ustawy Zasadniczej oraz wspieranie wytwórstwa w ramach gospodarki rolnej i leśnej zgodnie z art. 74 ust. 1 nr 17 Ustawy Zasadniczej stanowią tylko pierwsze wprowadzające punkty, które uzasadniają ramy ustawowe dla klasy średniej. Obok uwzględnienia klasy średniej w ustawodawstwie krajów związkowych oraz w projekcie programów dotyczących polityki wobec klasy średniej nastąpi, jak na wstępie wspomniano, ewaluacja aktualnego status quo polityki wspierającej małe i średnie przedsiębiorstwa w Niemczech. W ramach

dysertacji polityka wspierająca małe i średnie przedsiębiorstwa zostanie rozpatrzona pod kątem historycznym, jak również zostanie dokonana identyfikacja problemów oraz czynników „wąskiego gardła“ w obrębie tejże polityki w Niemczech. Na koniec zostanie podjęta próba doprowadzenia do koncepcyjnego rozwiązania problemów dla racjonalnej polityki wspierającej małe i średnie przedsiębiorstwa w Niemczech. To koncepcyjne rozwiązywanie problemów dla racjonalnej polityki wspierającej małe i średnie przedsiębiorstwa w Niemczech zależy od przywrócenia planowania oraz bezpieczeństwa prawnego na podstawie stworzenia transparentnego prawa podatkowego, jak i stworzenia transparentnego prawa pracy i prawa socjalnego oraz transparentnego prawa zamówień publicznych, a także zwolnienia klasy średniej od podatków w drodze efektywniejszych umów o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz uprzywilejowanego opodatkowania zysków. Zależy to również od redukcji biurokracji i lepszego stanowienia prawa oraz poprawy w zakresie finansowania klasy średniej poprzez instrumenty finansowe o charakterze własnego kapitału, jak i obcego kapitału oraz wykorzystania kapitału „mezzanine”, a także reformy rynku pracy w rozumieniu atrakcyjnego kształtowania wynagrodzeń oraz bardziej przyjaznej dla pracodawców ustawy o ochronie przed wypowiedzeniem. Obniżenie podatków oraz składek na ubezpieczenie społeczne, jak i wprowadzenie aktywnych programów rynku pracy dla bezrobotnych jest tak samo nieodzowne jak stabilizacja socjalnych systemów bezpieczeństwa w obszarze zabezpieczenia emerytalnego, systemu zdrowia oraz systemu opieki. Większe inwestycje w edukację i naukę zawodu dostosowane do potrzeb klasy średniej wzmocnią założenia koncepcyjnego rozwiązywania problemów dla racjonalnej polityki wspierającej małe i średnie przedsiębiorstwa. Okazuje się bowiem, że małe i średnie przedsiębiorstwa są dominującymi formami organizacyjnymi w Niemczech. Tworzą one największą liczbę miejsc pracy i odgrywają decydującą rolę w zakresie nauki zawodu przez młodych ludzi. Z tego powodu w polityce podkreśla się szczególne znaczenie oraz potrzebę ochrony przedsiębiorstw średniej wielkości.

W zasadzie inicjatywa polityczna wyczerpuje się w jej teorii. Również wszystkie publikacje, których celem jest wspieranie klasy średniej poprzez skoncentrowanie się na niej, niestety nie zmieniły nic do dnia dzisiejszego. Przykłady finansowania lub opodatkowania średnich przedsiębiorstw pokazują - jako pojedyncze próby polityki, że ich sposób działania najczęściej idzie w parze z pogorszeniem pozycji małych i średnich przedsiębiorstw, mimo że właściwym celem było wspieranie klasy średniej przez politykę. Stare i nowe regulacje obciążone są olbrzymim nakładem biurokracji w stosunku do małych przedsiębiorstw, które z reguły nie posiadają własnych działów prawnych i muszą drogo płacić za doradztwo zewnętrzne. Dramatem jest fakt dalszych dodatkowych kosztów biurokracji dotyczących większości badanych reform, zamiast generowania odciążenia.

Niemiecka klasa średnia składa się z dużej ilości wyrazistych przedsiębiorstw rodzinnych związanych ze swoją lokalizacją i właśnie dlatego powinno się zwrócić na nią szczególną uwagę, co niestety nazbyt często jest przemilczane. Spojrzenie na problemy finansowania, opodatkowania i biurokracji, z którymi małe i średnie przedsiębiorstwa muszą borykać się dzień po dniu, pokazuje wyraźnie, że jeszcze bardziej konkretnie należy podchodzić do spraw klasy średniej.

Najpilniejsze pola działania to redukcja biurokracji, redukcja regulacji, ulgi podatkowe, jak również poprawa możliwości finansowania, które od czasu opracowania „Nowej Umowy Kapitałowej – Basel II” wyraźnie pogorszyły się i podrożały. Natomiast duża ilość instrumentów wsparcia ze strony UE, państwa i krajów związkowych jest pozytywna. Na pierwszym miejscu znajduje się wspieranie badań naukowych i rozwoju, jak i wspieranie innowacyjności. Niestety nie wystarcza to do zagwarantowania odpowiedniego gospodarczo-politycznego uwzględnienia interesów klasy średniej.

Bardziej obiecujące wydaje się być wyraźniejsze polityczne skupienie na potrzebach klasy średniej oraz skoncentrowanie środków wsparcia na zakładaniu działalności gospodarczej. Ostatecznie rozwój demograficzny będzie o wiele bardziej oddziaływał na małe przedsiębiorstwa, niż na duże, które już dzisiaj znacznie górują nad klasą średnią w „War for Talents“. Istotnymi środkami prowadzącymi do wzmocnienia gospodarki niemieckiej są na pierwszym miejscu korzystne możliwości finansowania, zarówno o charakterze kapitału własnego lub kapitału obcego, jak i formy mieszane obu tych kapitałów. Potrzeby średnich przedsiębiorstw można najszybciej należycie uwzględnić przy pomocy własnego kapitału oraz instrumentów kapitału obcego. Zadaniem polityki jest zagwarantowanie niemieckim średnim przedsiębiorstwom łatwiejszego dostępu do indywidualnie potrzebnego kapitału bez przeszkód biurokratycznych.

Następnym nasuwającym się postulatem i działaniem jest długotrwałe i efektywne zwolnienie klasy średniej z podatków, a nie odbiurokratyzowanie z jednej strony poprzez podwójny nakład biurokracji z drugiej strony. Dla przedsiębiorstw rodzinnych należy właśnie wprowadzić - również w przypadku i ewentualnie mimo złej sytuacji budżetowej - zwolnienie z podatku dochodowego, podatku od działalności gospodarczej oraz podatku od spadków, które odgrywają ważną rolę dla tego kręgu przedsiębiorców. Ponadto należy przeciwdziałać grożącym brakom wykwalifikowanych pracowników w klasie średniej poprzez poprawę aktywności i możliwości w zakresie doksztalcania się.

Ogólnie rzecz biorąc, stwierdza się jeszcze zbyt słabo ukształtowaną politykę wspierającą małe i średnie przedsiębiorstwa. Poszczególne pola problemów i działań wizualizują najważniejsze wymagania w stosunku do polityki gospodarczej, która jest wyraźnie silniej ukształtowana wobec klasy średniej. Po trwających przez dziesięciolecia dyskusjach muszą nastąpić wreszcie czyny, gdyż tylko wtedy, gdy niemiecka klasa średnia jako największy pracodawca będzie planowo wspierana przy pomocy skierowanej do niej polityki gospodarczej, możliwe będzie, aby na arenie międzynarodowej pozostać nadal konkurencyjnym.

Johannes Neder

Steinberg, 28 kwietnia 2016 r.